

Gorski:

Zanimive pripovedi profesorja Silvestra.

1. O dveh zasutih mestih.

(Konec.)

Bilo je par tednov po tem. Nekega večera je sedel naš kmetič na klopi pred svojo hišo in popravljaj komat svojemu konju in osličku. Kar se pripelje mimo hiše sijajna kočija. V njej sedi imeniten gospod. Kmetič kajpada vstane in vljudno pozdravi, na kar mu tuji gospod prijazno odzdravi in da ustaviti celo svoje konje.

V strahu, kaj to pomeni, popusti kmetič svoje delo in stopi proti kočiji.

Tuji gospod mu pa pravi: »Ali bi se dobilo pri vas kozarec pijače?«

»O prosim, gospod!« dé kmetič. »Kar izvolite stopiti v mojo hišo. Prav sveže pitne vode, kot veste, v naših poljanah ravno nimamo. Dam vam pa rad, kar imam: kozarec pristnega vina.«

In tuji gospod vstopi v kmetiško stanovanje. Lahko si mislimo, kako je postal takoj pozoren na one dragocenosti, ki jih je bil izkopal kmet na svoji njivi. Ogleduje si jih in ogleduje od vseh strani in čimbolj jih ogleduje, tembolj so mu všeč. Brž začne poizvedovati, kako je prišel kmet do njih. Toda kmet ne kaže do tujca veliko zaupanja. Vendar beseda dá besedo, in končno tuji gospod vse zvê, kako je prišla ta dragocenost v kmetovo hišo. Reče mu ob slovesu: »Mož, vi ste bogatin. Še sami ne veste, da so to prvovrstne starine velike vrednosti. Le dobro jih varujte! Pa tudi svojo njivo skrbno čuvajte! Upam namreč, da se kmalu spet vidimo in tedaj kaj več pogovorimo. Dotlej pa zdravi ostanite, moj dobri prijatelj!« In gospod je nekam veselo segel kmetu v roko in se hitro odpeljal dalje.

Spet je minulo za tem dogodkom nekaj dni. In tedaj se pripeljeta pred kmetovo hišo kar dve kočiji. Iz prve izstopi oni gospod, ki se je bil nedavno poprej sam ustavil v kmetovi hiši, iz druge pa izstopi še šest učenih gospodov z zlatimi naočniki. Vidi se, da se jim mudí... Kajti brž nato gredo posebni delavci z lopatami in krampi na omenjeno kmetovo njivo. Seveda odidejo tudi došli gospodje za njimi. In tam začno delavci s kmetom vred po ukazu in odredbi došlih gospodov kopati na raznih krajih. Kopalni so ves dan. In kakšen je bil uspeh? Na več krajih so odkrili ostanke zidu, pa tudi ostanke streh, cele stebre in proti večeru so izkopali celo človeško okostje.

S tem so gospodje dosegli, kar so želeli. Odkrite reči so jim potrdile domnevo, da je moralo biti na tem kraju ono znamenito mesto, ki ga je pošula pred toliko in toliko stoletji gora Vezuv. To je tudi povedal

kmetu oni imenitni gospod, ko so se došli tujci poslovili od njega, pa dejal: »Prijetelj! Vi ste srečen mož. Za kar smo mi vedeli, pa nismo mogli najti, ste nam vi odkrili. Na vašem posestvu ležita znameniti mesti Herkulanum in Pompeji. Ti dve mesti je namreč pokopal bruhajoči Vezuv kmalu po rojstvu Gospodovem. Mi bomo ti mesti zdaj odkopali, in sicer na državne troške, vam bomo pa dali za svet lepo odškodnino, da si kje drugje kupite dobro zemljišče in postavite nov dom.«

Tako se je tudi zgodilo. Nedolgo po tem je prišlo na tisti kraj na stotine delavcev, pa so začeli kopati in odvažati prst in grušč na kmetovem posestvu, on si je pa kupil v južni Italiji drugo posestvo. Kopali so težaki teden za tednom, mesec za mesecem. In prav kakor so učeni gospodje naprej povedali, se je tudi zgodilo. Delavci so odkrili mesti Herkulanum in Pompeji takšni, kot sta bili onega nesrečnega dne, ko jih je pred 1700 leti zasul Vezuv. Našlo se je igrišče, kjer so se igrali otroci in vadili vojaki. Našli so gledišče, kjer so se zbirali ljudje k zabavi. Odkrili so mestna vrata, kjer se je prihajalo v mesto. Spet ondi je bila cela ulica prodajalcev. Tam je stala vojašnica in tu zopet mestno kopaljšče. Tam zadaj so se pa razprostirali vrtovi in vinogradi. Res, vse prav takó kot pred 1700 leti!

In vse to, ljubi otroci, še tudi danes stoji. Sami si morete ogledati vse tisto, če vas kdaj zanese pot v tiste kraje. Le enih reči ne boste tam videli več, kar so pa tudi izkopali delavci, namreč okamenelih človeških okostij... Le-té so delavci spravili drugam iz svetega spoštovanja do mrtvih... Izkopali so jih pa mnogo, in sicer prav take kot so bili ljudje tedaj, ko jih je zadela nesreča. Tu je bila mati, ki je še pritiskala svoje dete v naročju k sebi, misleč, da ga reši. Tam so bili spet možje, ki so izkušali, da prodró skozi steno v svojem stanovanju, hoteč se rešiti. Ondi so spet zadeli na celo gručo ljudi, ki so bežali pred strašnim poginom, pa jih je zalotila nesreča na begu sredi ulice. O koliko takih žalostnih prizorov so odkrili delavci pri tistem kopanju! Od vseh strani so hodili one dni ljudje gledat te genljive prizore, in mnogi so glasno plakali nad nesrečno usodo teh prebivalcev.

»To, vidite, otroci, je zgodba o posutih mestih Herkulanum in Pompeji,« je prekinil stari profesor Silvester svoje pripovedovanje in se zamislil. Pa je spet dvignil glavo in spet povzel besedo: »Za nameček naj vam pa podam še nekaj zanimivih naukov, ki so v zvezi s tem dogodkom.

Poglejte, otroci! Naša zemlja je v marsičem podobna jabolku, kakor jih vi tako radi jeste. Kaj vidite na jabolku? Kajne, najpoprej zunanjo luščino ali kožo? Toda kmalu pod kožo je pa meso. V meso pa vodi včasih z jabolkove površine kaka luknjica. To pa vselej, če je jabolko čvrsto. Podobno je z našo zemljo. Tudi naša zemlja ima svojo kožo, svojo površino. Toda v sredini zemlje ni več kamenja in ne prsti, ampak ondi je sama ognjena tekočina. In prav kakor na jabolku do peškâ, tako vodijo tudi pri zemlji tu in tam z njenega površja razne odprtine in globeli noter dol do tiste ognjene tekočine. Zato je razumljivo, da priteče včasih

v to vročo tekočino s površja zemlje tudi več ali manj vode. Kajti voda odteka v zemljo in tu leze, leze in leze po različnih odprtinah vedno globlje, dokler ne pride do one ognjene mase. Ko pa se to zgodi, takrat je pa bogpomagaj... Ogenj in voda sta si namreč najhujša sovražnika. Eden ne more družega. Zato se vselej, ko zadeneta skupaj, močno skregata in celo stepeta. Globoko v zemlji začne grozno bučati in grmeti, pa tudi tresti se. In kmalu se pokaže ta boj, ki divja med ognjem in vodo v zemlji, tudi zunaj na površju zemlje. Iz kakega hriba se namreč začne kaditi, in gosti plameni švigajo na dan. Pa tudi pesek in kamenje in pepel prifrči iz strašnega žrela, ki se vedno bolj veča vrh gore. Zmes pa, ki prihaja na dan, je vedno gostejša; dim, ki pokriva goro in celo okolico, je vedno temnejši, pa tudi plameni, ki švigajo iz žrela (kráterja), so vedno močnejši. Že se vali tekočina — pravimo ji lava — iz žrela dol po hribu na vse strani kakor mogočna reka, ki požiga in pokončava vse pod seboj, kar dobi... Vinograde požgè, njive pokonča, hiše podere, ljudi zajame in zaduši, in kmalu je vsa okolica daleč na okrog pokrita z gosto meglo in s pepelom, ki pokrije vse, karkoli mu pravočasno ne uide. Tako postane vsa, prej še takó lepa in bogata okolica, ena sama velikanska razvalina in podrtija, posuta s kamenjem, pepelom in strnjeno lavo...

* * *

Tak grozen dogodek se je pripetil v Italiji tudi leta 79. po Kristusovem rojstvu dne 23. avgusta. Prekrasno je sijalo poletno solnce z azurnega neba nad mesti Pompeji in Herkulanum. Prijeten vonj vsakršnih cvetic se je širil iz mestnih vrtov po vsej okolici. Veselo so tekali ljudje po ulicah za svojitmi dnevnimi opravki. Mnogi so pa v svojem brezdclju nestrpno čakali večera. Kajti vedeli so: ko nastopi večerni hlad, se bo vršila na mestnem dirkališču velika tekmovalna dirka. To bo veselje in užitek za stare in mlade!

Že se je nagnilo solnce v zaton. Tedaj se je pa prikazala vrh Vezuva rahla meglica. Tudi votlo podzemeljsko bobnenje se je zaslišalo od nekođ globoko v zemlji. Pa malokdo se je zmenil za vse to. Kajti, kdo bi mogel česa hudega dolžiti goro Vezuv, ki je počivala že sto- in stoletja mirno na lepi ravnini?

Ko se je zmračilo, je bila pa večina prebivalcev že zbranih na mestnem dirkališču. A gromenje okrog Vezuva je postajalo vedno močnejše, tudi zemlja se je stresala in nebo se je nenavadno hitro stemnilo, tako da so se mnogi vendar s strahom ozirali proti gori, ne vedoč, kaj naj vse to pomeni?

Noč je pa potekla še dosti mirno.

Strašno je bilo pa drugo jutro. Krvavordeče je izšlo solnce. V gori je pa bobnelo in se kuhalo kakor v peklju. Kmalu se je pokazala nad goro gosta črna megla. Visela je ko velikanska krogla nad vso goro. Pa tudi širiti se je začela čudovito naglo. Kmalu je zakrila svetlo solnce,

in po zemlji je nastala črna tema. Izpod neba pa je jel padati pekoč pepel, podoben gostemu dežju. V gori je pa bobnelo čimdalje huje, in od časa do časa so presekavali s silnim plamenom gosto temo žareči bliski, ki so švigali iz srede Vezuva.

Tam na obali so pa obsevali solnčni žarki mirno morsko gladino, in z bližnjih gorâ so se s strahom ozirali prebivalci proti kraju, kjer je bobnel Vezuv in sta trepetali v njegovem vznožju nesrečni mesti Herkulanum in Pompeji.

Pozorišče je postajalo vedno strašnejše. Proti poldnevu so se utrgale z gore ognjene reke. Razlile so se kakor razbesnele kače po vseh obronkih hriba in požgale vse, kar so dosegle. Tedaj so zbežali iz mesta Pompeja in Herkulanuma tudi tisti, ki so se še vedno obotavljali, pričakujoč, da se gora umiri. Pa je bilo prepozno. Kajti kmalu za ognjenimi potoki se je utrgalo v gori od ognja razbeljeno kamenje in je padalo gosto ko toča na vso pokrajino okoli Vezuva.

In to je trajalo uro za uro noter do večera. Pokončanje je bilo vedno strašnejše. Kmalu so bile ulice in ceste, steze in polja, koder so bežali nesrečni prebivalci, pokrite z mrtvimi človeškimi trupli. Vsakdo bežečih je mislil le na to, kako bi rešil vsaj svoje življenje. In bežali so vsi, ki so mogli, a z njimi je bežala tudi smrt... A konca pogina le še ni hotelo biti... Zakaj v gori je neprestano vrelo in bobnelo in gromelo je vedno huje. Tu in tam okrog gore se je tudi razpočila zemlja in iz nje so švignili strupeni plini. In ti plini so se valili daleč po ravnini in dol proti morju, tako da tudi tisti, ki bi bili radi prišli na pomoč bežečim prebivalcem iz Pompeja in Herkulanuma, niso mogli priti blizu... Kajpada, da so nekateri mestni prebivalci ostali tudi doma, misleč, da se še najlažje zavarujejo zoper pepel in dim in strupene pline, če se trdno zapro v svoja stanovanja. Toda pomagalo jim ni nič. Kajti tri dni in tri noči je Vezuv neprestano bruhal pogin in smrt na vso pokrajino, tako da je bilo pokončano vse, kar je dihalo in živelo in stalo.

Šele po treh dneh, ko se je gora za silo umirila, so mogli priti nekateri pogumni možje nekoliko bliže mestoma. Pa kaj so videli? Niti sledu več od nekdanjih mest... Samó vroč prah in pepel in skale so pokrivalo prostor, kjer sta poprej stali tako bogati mesti... Vse je bilo pokončano in zasuto. In zamišljeni so se vračali na svoje domove, blagrujoč sami sebe, da tudi njih ni zadela grozna nesreča.

